

УДК 378: 332.1

JEL Classification: I23, R11

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2020.4\(37\).65-76](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2020.4(37).65-76)

І.О. Царенко, канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Розвиток потенціалу вищої освіти у територіальному розрізі як інструменту підвищення конкурентоспроможності регіону

В контексті визначення впливу вищої освіти встановлено наявність тісного взаємозв'язку між кількістю здобувачів вищої освіти та валовим регіональним продуктом на одну особу. Обґрунтовано, що найбільш негативними чинниками, які впливають на розвиток потенціалу вищої освіти в регіонах є: демографічна криза, міграційне скорочення, низька середньомісячна заробітна плата та низька ділова активність. Здійснено аналіз зміни чисельності наявного населення в Україні та Кіровоградській області зокрема, відтоку абітурієнтів з Кіровоградської області, виокремлено основні регіони-реципієнти. Проаналізовано динаміку середньомісячної заробітної плати штатних працівників по Україні та Кіровоградській області у 2010-2019 роках та частки великих, середніх, малих та мікропідприємств по обраних регіонах у відношенні до загальної кількості по Україні у 2010-2018 роках. Обґрунтовано, що найбільш дієвим інструментом усунення негативних тенденцій розвитку потенціалу вищої освіти є створення та підтримка розвитку інноваційно-орієнтованих кластерних структур, метою яких є забезпечення ефективної взаємодії влади, університетів, бізнесу та громади задля синергійного ефекту у соціально-економічному розвитку Кіровоградської області.

вища освіта, заклад вищої освіти, здобувачі вищої освіти, демографічна криза, міграційне скорочення, середньомісячна заробітна плата, ділова активність, регіон, конкурентоспроможність

И.А. Царенко, канд. экон. наук

Центральноукраинский национальный технический университет, г. Кропивницкий, Украина

Развитие потенциала высшего образования в территориальном разрезе как инструмента повышения конкурентоспособности региона

В контексте определения влияния высшего образования установлено наличие тесной взаимосвязи между количеством соискателей высшего образования и валовым региональным продуктом на душу населения. Доказано, что наиболее негативными факторами, которые влияют на развитие потенциала высшего образования в регионах, являются: демографический кризис, миграционное сокращение, низкая среднемесячная заработная плата и низкая деловая активность. Осуществлен анализ изменения численности наличного населения в Украине и Кировоградской области в частности, проведен анализ движения абитуриентов из Кировоградской области, выделены основные регионы-реципиенты. Проанализирована динамика среднемесячной заработной платы штатных работников по Украине и Кировоградской области в 2010-2019 годах и доли крупных, средних, малых и микропредприятий по выбранным регионам по отношению к общему количеству по Украине в 2010-2018 годах. Обосновано, что наиболее действенным инструментом устранения негативных тенденций развития потенциала высшего образования является создание и поддержка развития инновационно-ориентированных кластерных структур, целью которых является обеспечение эффективного взаимодействия власти, университетов, бизнеса и общества для синергического эффекта в социально-экономическом развитии Кировоградской области.

высшее образование, учреждение высшего образования, соискатели высшего образования, демографический кризис, миграционное сокращение, среднемесячная заработная плата, деловая активность, регион, конкурентоспособность

Постановка проблеми. В сучасних умовах здійснення процесу децентралізації в Україні особлива роль відводиться саме розвитку регіонів, що потребує підвищення їх конкурентоспроможності. Задля цього органам влади на усіх рівнях необхідно активізувати перетворення в усіх сферах діяльності. В таких реаліях сфера вищої освіти відіграє вагомe значення як інструмент досягнення довгострокових результатів. Як засвідчує зарубіжний досвід, рівень розвитку будь-якої території залежить від розвитку людського капіталу, і забезпечити який здатна лише потужна система освітніх закладів.

Саме тому розвиток потенціалу вищої освіти є вкрай важливим, оскільки виступає потужним інструментом підвищення конкурентоспроможності економіки, загалом, та окремих територіальних одиниць, зокрема. В результаті, такі перетворення призводять до зростання продуктивності праці, активізації підприємницької діяльності, залучення до процесу наукової кооперації бізнесу та органів влади, комерціалізації наукових ідей, поширення інноваційних перетворень та інше. Аспект недооцінки ролі третинної сфери у розвитку економіки є значною помилкою, свідченням чого виступає прогресивний досвід таких трансформацій у розвинених країнах світу. А тому вирішення наявних проблем, які притаманні сфері вищої освіти, є досить актуальним та потребує розв'язання у найближчій перспективі, в першу чергу, проблем територіальної диспропорції у розвитку сфери вищої освіти в регіонах України, що, в свою чергу, віддзеркалює соціально-економічний розвиток таких регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різноманітних теоретичних і прикладних аспектів розвитку потенціалу вищої освіти як інструменту підвищення конкурентоспроможності національної економіки загалом та окремих територій зокрема відображено в працях таких учених як: Н.Ю. Бортневої [2], Н.І. Верхоглядової [3], А.А. Дьякон, І.С. Каленюк [12], У.М. Іскакова [4], О.М. Левченка [5], Н.Я. Синицької [9], Н.В. Ушенко [10], Н.І. Холявко [11] та ін. Наприклад, О. М. Левченко вивчав особливості інноваційного виміру розвитку вищої освіти України, його сучасні реалії та перспективи [5]. В продовження даного напрямку наукового пошуку, варто відзначити, наукову працю Н. Ю. Бортневої щодо освіти та її впливу на зростання економіки, зокрема в науковій праці увага акцентується, що роль освіти є істотною, в тому числі по відношенню до просторового розвитку економіки [2].

Проте, дослідження аспекту розвитку потенціалу вищої освіти з точки зору інструменту підвищення соціально-економічного розвитку регіонів в умовах прискореного процесу здійснення реформи децентралізації є досить фрагментарними, що не дає змогу розробити комплексний механізм підвищення конкурентоспроможності регіонів шляхом посилення потенціалу вищої освіти, хоча, як свідчить зарубіжний дослід, даний зв'язок є досить суттєвим та відіграє важливу роль [14]. Окрім того, відсутність досліджень, спрямованих на визначення першопричин різкого зниження контингенту здобувачів вищої освіти, а, у підсумку, і випускників у регіонах України спричинило появу викривленого бачення ситуації, яка склалася, що, в свою чергу, є досить важливим з точки зору причинно-наслідкового зв'язку між даними процесами та пошуку ефективних інструментів вирішення даної проблеми у сфері вищої освіти.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз стану розвитку потенціалу вищої освіти в регіонах України, як інструменту підвищення їх конкурентоспроможності, на прикладі Кіровоградської області з огляду на проблемний аспект даного питання на досліджуваній території.

Виклад основного матеріалу. У світовій практиці особлива увага приділяється проблемі впливу вищої освіти на економічне зростання, тому що від 70 до 90% ВВП визначається науково-технічним прогресом та інноваційною економікою. Економіка може розвиватися виключно в умовах підвищення рівня освіченості залучених до неї працівників, які здійснюють істотний внесок до суспільного виробництва. Так, за оцінками експертів, в країнах з найбільш розвинутою економікою, в середньому 60% приросту національного доходу визначається приростом знань і освіченістю суспільства [4].

Загалом, місце ЗВО в економічному розвитку країни можна визначити за

декількома аспектами. По-перше, ЗВО є економічним суб'єктом, який сам може заробляти кошти та розпоряджатися ними. По-друге, розвиток ЗВО підвищує зайнятість населення, працевлаштовуючи не тільки співробітників, але й залучаючи студентів до розробки та впровадження спільно із науковцями стартапів. По-третє, ЗВО є базою для розвитку інновацій та наукових розробок, які є необхідними елементами економічного зростання. Ще одним недооціненим аспектом ролі ЗВО є внесок освітньої установи у розвиток власного регіону або міста. Враховуючи особливості місцевості та її ресурсний потенціал, ЗВО розробляють відповідні програми підготовки фахівців, спрямовують наукові дослідження на їх розвиток [8]. Як свідчать дані (рис. 1), між кількістю здобувачів вищої освіти та валовим регіональним продуктом на 1 особу існує тісний взаємозв'язок (коефіцієнт кореляції становить 0,736).

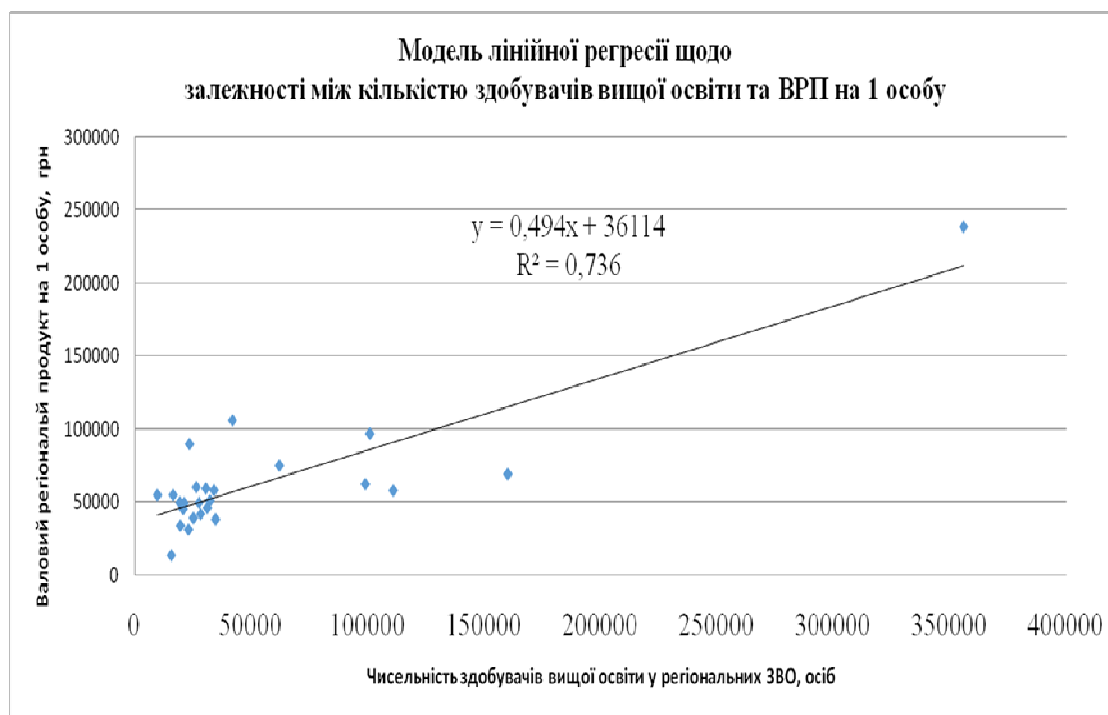

Рисунок 1 – Модель лінійної регресії залежності між кількістю здобувачів вищої освіти та валовим регіональним продуктом на 1 особу

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Також в Україні сформувалась диспропорція у чисельності студентів на 10 тис. осіб населення по регіонах (рис. 2), наявність якої яскраво ілюструють такі показники: якщо у м. Києві на 10 000 осіб припадає 1153 студенти, то, наприклад, у Кіровоградській області лише 142 студенти, тобто менше в 8,1 рази.

Аналізуючи дані щодо частки випускників закладів вищої освіти I-IV рівня акредитації у загальній кількості населення у віці 25-70 років спостерігаємо, що частка Кіровоградської області є відносно незначною (0,8 % у 2015 році та 0,6 % у 2019 році), що, у порівнянні з іншими регіонами, є одним із найнижчих показників в Україні [7].

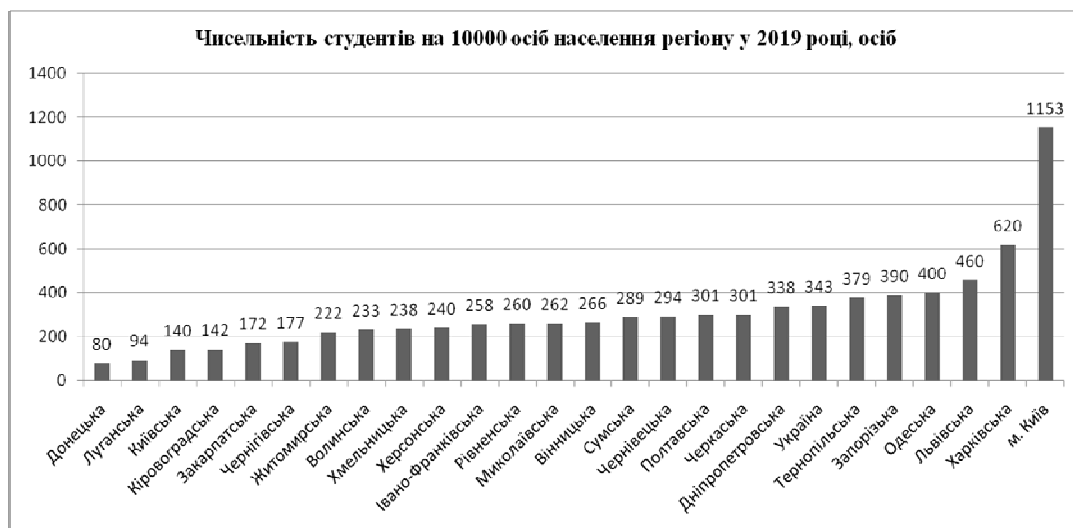

Рисунок 2 – Аналіз чисельності студентів на 10 000 осіб населення регіону у 2019 році, осіб
Джерело: побудовано автором на основі [7]

Варто звернути увагу на той факт, що зниження частки випускників закладів вищої освіти є загальнонаціональною тенденцією та пояснюється в основному зниженням чисельності народжених в Україні (рис. 3).

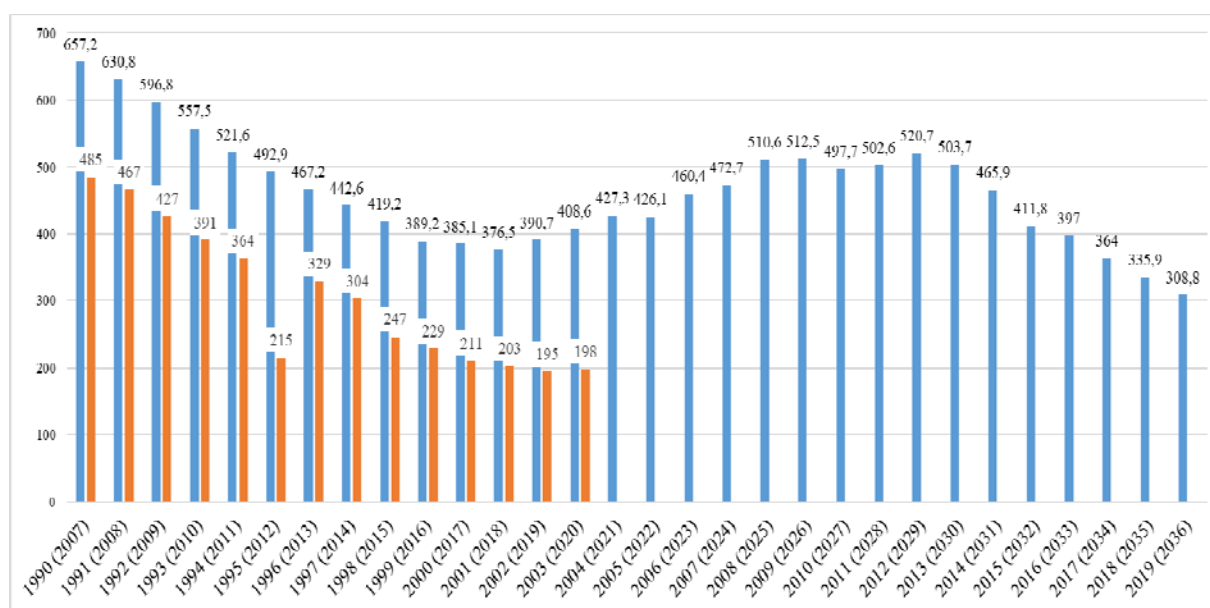

Рисунок 3 – Аналіз чисельності народжених у 1990-2019 роках (синім кольором) та чисельності випускників 11 класів загальноосвітніх шкіл (помаранчевим кольором) з 2007 по 2020 роки, тис. осіб

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Негативна тенденція розпочалась з 1991 року і тривала до 2001 року. Починаючи з 2002 року розпочалась позитивна динаміка зростання чисельності народжених, яка спостерігалася до 2012 року. Натомість наприкінці 2013 року спостерігаємо стрімку негативну тенденцію зниження чисельності народжених до 308,80 тис. осіб, що є значно нижчим, ніж показник чисельності народжених у 2001

році (рік, коли зупинилась перша негативна тенденція зниження чисельності народжених).

Аналізуючи динаміку чисельності випускників 11 класів загальноосвітніх шкіл з 2007 по 2020 роки спостерігаємо, що тенденція повністю відповідає негативній тенденції, притаманній зміні чисельності народжених з 1990 до 2001 року.

Незначну позитивну динаміку спостерігаємо в 2020 році, зокрема збільшення чисельності випускників 11 класів загальноосвітніх шкіл у порівнянні з 2019 роком становить 3 тис. осіб. Виключенням з вищезазначеної динаміки є 2012 рік, що пояснюється введенням зовнішнього незалежного оцінювання з 2008 року, як наслідок значна кількість школярів, отримавши загальну базову освіту, вирішили продовжити навчання в коледжах та технікумах.

Таким чином, демографічна криза є основним фактором, який пояснює зниження чисельності випускників 11 класів загальноосвітніх шкіл та, відповідно, зниження абітурієнтів у закладах вищої освіти, а отже, як результат, і чисельності випускників закладів вищої освіти.

Доцільним є детальніший розгляд регіонального аспекту даної проблеми.

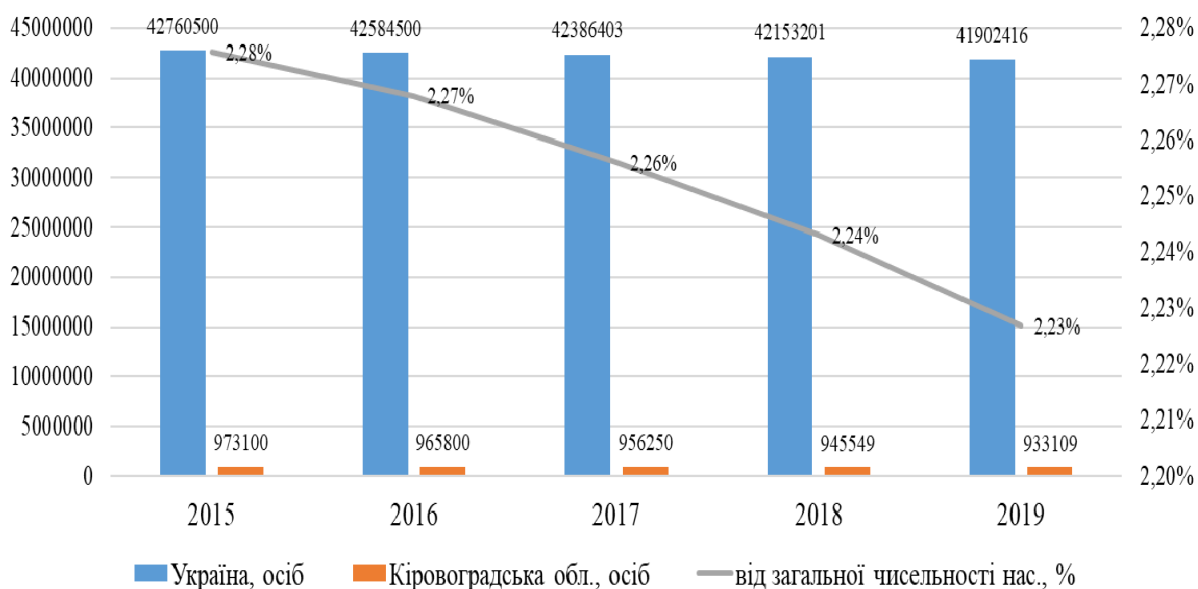

Рисунок 4 – Чисельність наявного населення в Україні та Кіровоградській області в 2015-2019 роках, ос.

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Негативна динаміка зміни чисельності наявного населення притаманна й Кіровоградській області (рис. 4), Більше того, частка наявного населення Кіровоградського регіону в загальній чисельності населення країни є, порівняно, незначною і що, вкрай негативно, стрімко знижується, зокрема: з 2,28 % у 2015 році до 2,23 % у 2019 році.

Кіровоградській області притаманна вкрай негативна тенденція зміни чисельності наявного населення впродовж 2015-2019 років, а саме: зниження з 973100 осіб у 2015 році до 933109 осіб у 2019, тобто скорочення на 39991 особу (рис. 5).

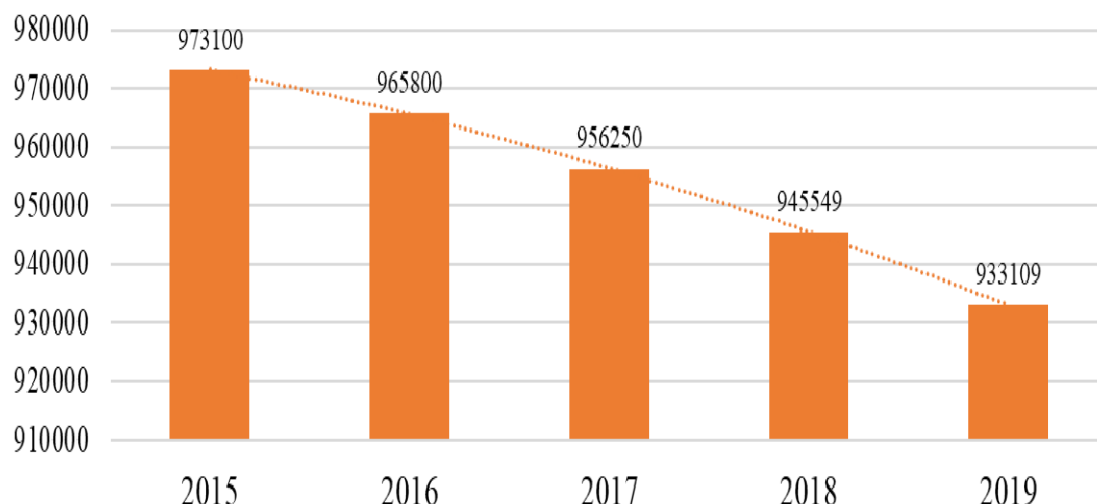

Рисунок 5 – Динаміка чисельності наявного населення Кіровоградської області впродовж 2015-2019 років, осіб

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Досить інформативним є рис. 6, який засвідчує, що негативний тренд притаманний як Кіровоградській області, так і Україні загалом, проте кут нахилу лінії тренда для Кіровоградської області є більшим, що демонструє стрімкий розвиток негативної тенденції, тоді як для України притаманний більш повільніший тренд, свідченням чого є менший кут нахилу лінії тренду.

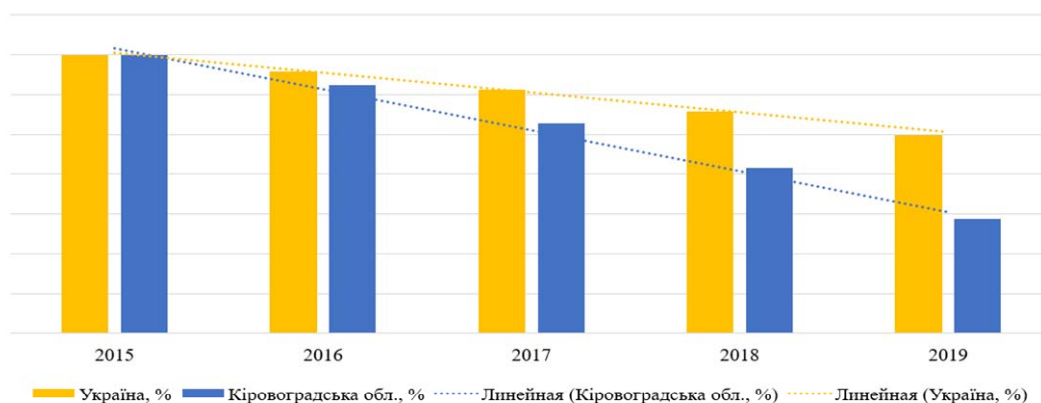

Рисунок 6 – Зміна чисельності наявного населення відносно базового року (за базовий прийнято 2015 рік), %

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Ще одним із чинників, які впливають на зниження чисельності наявного населення, є міграційні потоки. Для Кіровоградської області притаманне міграційне скорочення населення, що негативно впливає на загальну чисельність населення (рис. 7). Натомість середній показник міграційного приросту по Україні демонструє зростаючу тенденцію з 10620 осіб (2016 рік) до 21512 осіб (2019 рік), що свідчить про позитивну динаміку.

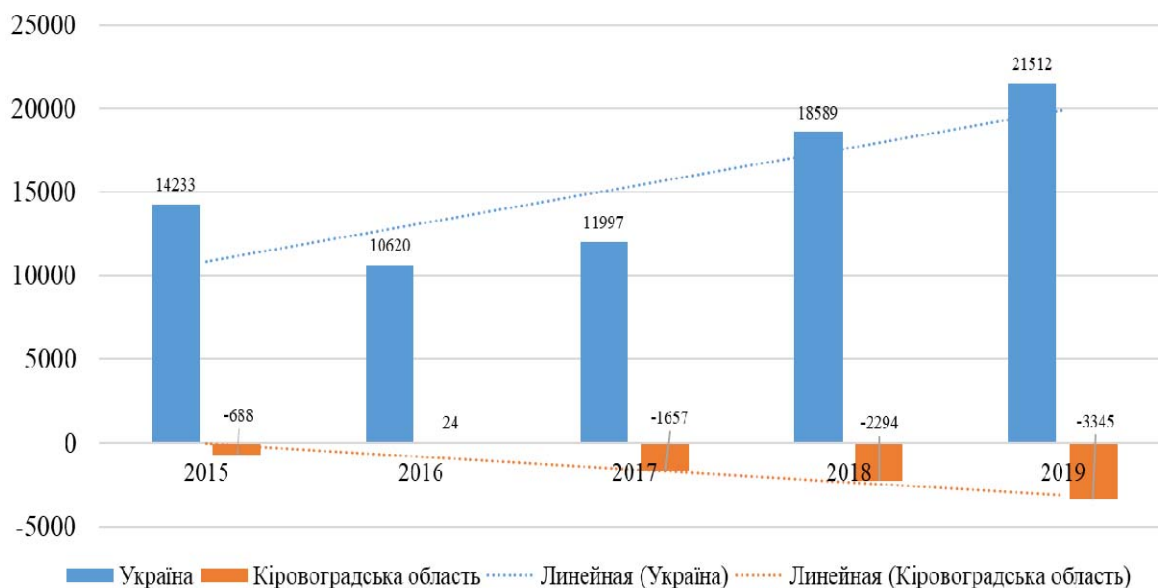

Рисунок 7 – Динаміка міграційного приросту (скорочення) населення по Україні та Кіровоградській області впродовж 2015-2019 років, осіб

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Таким чином, наявну кількість випусників ЗВО Кіровоградської області можна пояснити, по-перше, загальнонаціональною тенденцією демографічної кризи та, по-друге, міграційним скороченням.

Окрім того, вважаємо, що одним із чинників, що визначають стан зацікавленості абітурієнтів тими чи іншими закладами вищої освіти, є зацікавленість у певному середовищі, тобто місцезнаходження закладів. Привабливість такого середовища можна оцінити такими показниками, як: середньомісячна заробітна плата штатних працівників та підприємницька активність. З огляду на це, вважаємо за доцільне проаналізувати ці два показники у порівнянні з тими регіонами, які є найбільш популярними серед випусників загальноосвітніх шкіл Кіровоградської області.

Саме з цією метою наводимо результати аналітичного дослідження Аналітичного Центру CEDOS у 2017 році щодо руху абітурієнтів в областях. З рис. 8 видно, що найбільшою популярністю серед випусників користуються ЗВО таких областей як: Дніпропетровська, Полтавська, Харківська, Одеська, Черкаська та м. Київ.

Зокрема, в заклади вищої освіти Одеської області у 2017 році вступило 9,73 % усіх випусників з Кіровоградської області, тоді як у 2018 році – 7,70%, в заклади вищої освіти Черкаської області у 2017 році вступило 13,84% усіх випусників з Кіровоградської області, тоді як у 2018 році – 12,03%. Найбільша частка випусників віддає перевагу закладам вищої освіти у м. Києві: як свідчать дані, у 2017 році до них вступило 20,82% усіх випусників, а у 2018 році вже 23,78%.

Виходячи з гіпотези зазначеної вище, вважаємо за доцільне, проаналізувати динаміку середньомісячної заробітної плати штатних працівників в Україні та Кіровоградській області, зокрема. Як видно з рис. 9, середньомісячна заробітна плата в регіоні є значно нижчою, ніж в Україні. І, що важливо відзначити, кут нахилу тренду по Кіровоградській області є значно меншим, ніж в Україні, що свідчить про те, що зростання заробітної плати в регіоні відбувається повільніше.

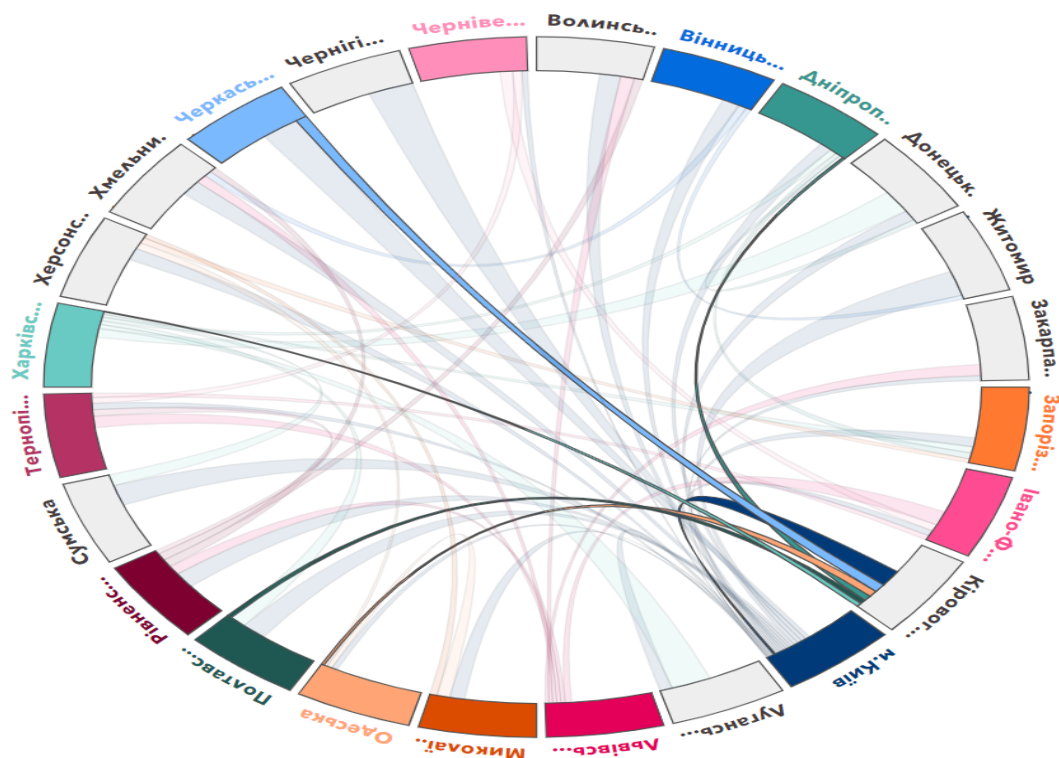

Рисунок 8 – Рух абітурієнтів з Кіровоградської області у 2017 році, за матеріалами аналітичного центру Cedoss

Джерело: побудовано автором на основі [1]

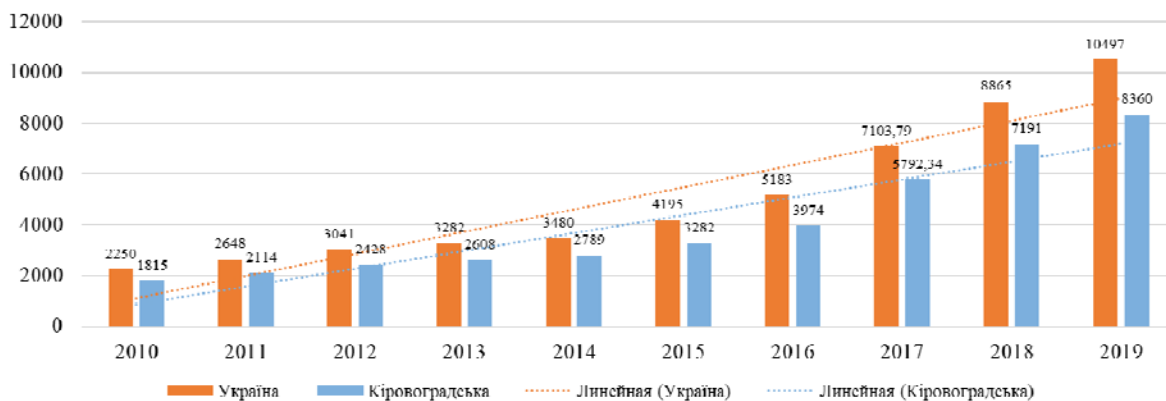

Рисунок 9 – Середньомісячна заробітна плата штатних працівників по Україні та Кіровоградській області у 2010-2019 роках, у розрахунку на 1 штатного працівника, грн.

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Як демонструють дані табл. 1 заробітна плата в регіонах, які обирають випускники для навчання, є значно вищою, аніж у Кіровоградській області, що свідчить про вагоме значення даного фактора при виборі абітурієнтів.

Таблиця 1 – Середньомісячна заробітна плата штатних працівників по регіонах у 2010-2019 роках у розрахунку на одного штатного працівника, грн.

Регіони	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	2250	2648	3041	3282	3480	4195	5183	7103,79	8865	10497
Дніпропетровська	2369	2790	3138	3336	3641	4366	5075	6938,53	8862	10751
Кіровоградська	1815	2114	2428	2608	2789	3282	3974	5792,34	7191	8360
Одеська	2046	2387	2700	2947	3129	3897	4809	6541,95	8011	9246
Полтавська	2102	2481	2850	2988	3179	3783	4621	6550,54	8375	9846
Харківська	2060	2407	2753	2975	3143	3697	4448	6244,06	7657	9081
Черкаська	1835	2155	2508	2682	2829	3360	4148	6041,59	7478	8838
м.Київ	3431	4012	4607	5007	5376	6732	8648	11135,2	13542	15776

Джерело: побудовано автором на основі [7]

З огляду на те, що місце навчання (регіон, місто) здобувача потенційно є місцем його працевлаштування, важливим показником для аналізу є рівень економічної активності в регіонах, який доцільно оцінити на основі співвідношення кількості великих, середніх, малих та мікропідприємств в Дніпропетровській, Кіровоградській, Одеській, Полтавській, Харківській, Черкаській областях та в м. Київ та їх загальної кількості по Україні (табл. 2).

Таблиця 2 – Частка підприємств (в т.ч. великих, середніх, малих та мікропідприємств) по обраних регіонах по відношенню до загальної кількості по Україні у 2010-2018 роках, %

Роки	Дніпропетровська	Кіровоградська	Одеська	Полтавська	Харківська	Черкаська	м. Київ
2010	7,2%	1,8%	6,6%	2,5%	6,8%	1,9%	22,8%
2011	7,2%	1,8%	6,3%	2,6%	6,9%	1,9%	24,6%
2012	7,5%	1,9%	6,8%	2,7%	6,8%	2,0%	20,6%
2013	7,2%	1,9%	6,6%	2,6%	6,6%	2,0%	22,1%
2014	7,7%	2,2%	7,0%	2,9%	7,3%	2,4%	25,6%
2015	7,9%	2,2%	7,0%	3,0%	7,3%	2,4%	25,4%
2016	8,4%	2,4%	6,9%	2,9%	6,7%	2,6%	24,9%
2017	8,2%	2,3%	7,1%	3,0%	6,7%	2,6%	25,2%
2018	8,2%	2,3%	6,9%	3,1%	6,7%	2,6%	25,7%

Джерело: побудовано автором на основі [7]

Частка підприємств в Кіровоградській області є, порівняно з іншими регіонами, найменшою, що дає змогу стверджувати про низьку ділову активність в регіоні та меншу ймовірність появи вільних робочих місць для випускників закладів вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, слід відзначити наступні негативні чинники, які впливають на розвиток потенціалу вищої освіти та кількість випускників закладів вищої освіти Кіровоградської області, а саме: демографічна криза, міграційне скорочення, низька середньомісячна заробітна плата та низька ділова активність. Вирішити проблеми, які наявні в регіоні на сучасному етапі розвитку, можна шляхом створення на базі регіональних ЗВО потужних дослідницьких центрів та спрямування їх діяльності на вирішення нагальних питань розвитку регіону, зокрема актуальним є створення та підтримка розвитку інноваційно-орієнтованих кластерних структур, метою яких є

забезпечити ефективну взаємодію влади, університетів, бізнесу та громади задля синергійного ефекту у соціально-економічному розвитку Кіровоградської області. Окрім того, варто активніше використовувати такі заходи:

- створити робочі місця з високою доданою вартістю;
- здійснювати підтримку інноваційної інфраструктури;
- здійснювати підтримку малого та середнього бізнесу;
- створити привабливу інфраструктуру для молоді;
- заохочувати бізнес до наукової кооперації;
- популяризувати вищу освіту та робочі місця на Кіровоградщині;
- створити ефективну систему післядипломної освіти та підвищення кваліфікації;
- залучити представників закладів вищої освіти до процесу брендування регіону;
- ініціювати регіональну освітню виставку «Кіровоградщина освітня».

Застосування сучасних інструментів, важелів та методів управління процесами розвитку потенціалу вищої освіти в Кіровоградській області сприятиме підвищенню конкурентоспроможності території, розвитку сучасної інноваційної інфраструктури, сприятиме формування інноваційно-інтегрованих структур та, в результаті, інноваційних екосистем. Як наслідок, інвестиційну привабливість території, створенню якісно нових робочих місць, забезпечить підвищення рівня середньомісячної заробітної плати за рахунок створення високого рівня доданої вартості, подоланню негативних міграційних процесів в межах регіону, а отже й сприятимуть посиленню привабливості Кіровоградського регіону для абітурієнтів, яка, на даний момент, є досить незначною, що засвідчив вищенаведений аналіз. Перспективою подальших пошуків у напрямі дослідження є аналіз передумов створення стратегічної мапи розвитку потенціалу вищої освіти у територіальному розрізі.

Список літератури

1. Аналітичний центр CEDOS: веб-сайт. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/mihratsiia-abiturientiv-ukrainy> (дата звернення: 30.07.2020)
2. Ботнева Н. Ю., Филаткин В.Н. Образование и его влияние на рост экономики. *Економика образования*. 2002. № 3. С. 64.
3. Верхоглядова Н.І. Економічний вимір якості вищої освіти як складової національної конкурентоспроможності: моногр. / Н.І. Верхоглядова. Донецьк: Вид-во ДНУ, 2004. 196 с
4. Исаков У.М. Рост экономики через качественное образование: веб-сайт. URL: <https://articlekz.com/article/13764> (дата звернення: 30.07.2020)
5. Інноваційний вимір розвитку вищої освіти України: сучасні реалії та перспективи: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. О.М. Левченка. Кіровоград: Ексклюзив-Систем, 2015. Ч. I. 580 с.
6. Левченко А. О., Царенко І. О., Горпинченко О. В. Особливості формування освітнього потенціалу Кіровоградської області: стан та напрями розвитку. *Кіровоградщина – 2025: пріоритети і можливості розвитку* : зб. тез доп. наук.-практ. конф., 7 черв. 2017 р. Кропивницький, 2017. С. 45-49.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.07.2020)
8. Прокопенко І.Ф., Мельникова О.В. Вища освіта як чинник економічного зростання України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економика* : зб. наук. пр. Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. 2017. Вип. 17. С. 5-14.
9. Синицкая Н. Я. Образование как фактор качества человеческого потенциала региона. *Економика образования*. 2004. №1. С. 50.
10. Ушенко Н.В. Освітні потреби в умовах розбудови економіки знань. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. № 4 (70). С. 22–31.
11. Холякко Н. І. Сектор вищої освіти в системі інноваційного розвитку національної економіки

- Економіка і управління*. 2014. №1. С. 33–37.
12. Dyakon A.A., Kalenyuk I.S. Development of higher education in a globalized world. *Demography and social economy*. 2014. № 1. С. 24–36
  13. Levchenko, O., Tkachuk, O., Tsarenko, I. The Role of Universities and their Research Work in the Generation of Innovation. *Central European Conference in Finance and Economics (CEFE 2018)*. Technical University of Košice, 2018. P. 606–614: веб-сайт. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/8541>
  14. Tsarenko, I. Educational Component of the Forming of Innovative-Integrated Structures in Ukraine. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки : зб. наук. пр.* 2018. Вип. 1 (34). С. 64-74.

References

1. Analitichnyi tsentr CEDOS [*Analytical center CEDOS*]. From Retrieved: <https://cedos.org.ua/uk/articles/mihratsiia-abituriientiv-ukrainy> [in Ukrainian].
2. Botneva, H.U. and Filatkin, V.N. (2002). *Obrazovanie i ego vliyanie na rost ekonomyci [Education and its influence on economy growth]*. *Economica obrazovaniya – Education economy*, 3, p. 65 [in Russian].
3. Verkhohliadova, N.I. (2004). *Ekonomichniy vymir yakosti vyshchoi osvity yak skladovoi natsionalnoi konkurentospromozhnosti: monohr. [Economic dimension of the quality of higher education as a component of national competitiveness: monograph]*. Donetsk: Vyd-vo DNU, p. 196 [in Ukrainian].
4. Iskakov, U.M. *Rost ekonomiki cherez kachestvennoe obrazovanie [Economic growth through quality education]*. Retrieved from <https://articlekz.com/article/13764> [in Russian].
5. Levchenko, O.M. and all. (2016). *Innovatsiinyi vymir rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy: suchasni realii ta perspektyvy: kolektyvna monohrafiia [Innovative dimension of the development of higher education in Ukraine: current realities and perspectives: collective monograph]*. [Za zah. red. d.e.n., prof. O.M. Levchenka]. Kirovohrad: Ekskliuzyv-System. Ch. I. Access mode: Retrieved from <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/6214> [in Ukrainian].
6. Levchenko, A.O., Tsarenko, I.O. and Horpynchenko, O.V. (2017). *Osoblyvosti formuvannia osvitnoho potentsialu Kirovohradskoi oblasti: stan ta napriamy rozvytku [Features of formation of educational potential of Kirovograd region: state and directions of development]*. Kirovohrad region - 2025: priorities and opportunities for development: Naukovo-praktychna konferentsiya (7 chervnia 2017) – International Scientific and Practical Conference (pp. 45–49). KNTU: Kirovohrad: KOD [in Ukrainian].
7. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [*Official site of the State Statistics Service of Ukraine*]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
8. Prokopenko, I.F. and Melnykova, O.V. (2017). *Vyshcha osvita yak chynnyk ekonomichnoho zrostannia Ukrainy: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Higher education as a factor of economic growth of Ukraine: current state and prospects for development]*. *Ekonomika – Economy*, 17, 5–14 [in Ukrainian].
9. Sinitskaya N.Y. (2004). *Obrazovanie kak faktor kachestva chelovechescogo potentsiala regiona [Education as factor of quality of human potential of the region, Education economy]*. *Economica obrazovaniya – Education economy*, 1, Moscow, p. 50. [in Russian].
10. Ushenko, N.V. (2013). *Osvitni potreby v umovakh rozbudovy ekonomiky znan [Educational Needs in Developing Knowledge Economy]*. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu – Bulletin of the Chernihiv State Technological University*, 4 (70), 22–31 [in Ukrainian].
11. Kholiavko, N.I. (2014). *Sektor vyshchoi osvity v systemi innovatsiinoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [The Higher Education Sector in the System of Innovative Development of the National Economy]*. *Ekonomika i upravlinnia – Economy and management*, 1, 33–37 [in Ukrainian].
12. Dyakon, A.A., Kalenyuk, I.S. (2014). Development of higher education in a globalized world. *Demography and social economy*, 1, 24–36 [in English].
13. Levchenko, O., Tkachuk O. & Tsarenko, I. (2018). The Role of Universities and their Research Work in the Generation of Innovation. *CEFE 2018 – Central European Conference in Finance and Economics*. Retrieved from <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/8541> [in English].
14. Tsarenko, I. (2018). Educational Component of the Forming of Innovative-Integrated Structures in Ukraine. *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – The collection of Scientific works of Kirovohrad National Technical University. Economic sciences*, 34, 64-74 [in English].

Ihona Tsarenko, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)
Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Development of the Potential of Higher Education in the Territorial Context as a Tool for Increasing the Competitiveness of the Region: Problems and Prospects of the Kirovohrad Region

The paper is devoted to the development of the potential of higher education in the territorial context as a tool for increasing the competitiveness of the region, in particularly the problems and prospects of the Kirovohrad region.

In the paper the presence of a strong relationship between the number of students and gross regional product per capita is established. The analysis of changes of quantity the available population in Ukraine and Kirovohrad region in particular is carried out. It is established that the studied region is characterized by the migration reduction during 2015-2019 years. The movement of entrants from the Kirovohrad region is analyzed by the author, the main recipient-regions are identified. The dynamics of the average monthly wages of full-time employees in Ukraine and the Kirovohrad region in 2010-2019 years are analyzed and the share of large, medium, small and micro-enterprises in the selected regions in relation to the total number in Ukraine in 2010-2018 are analyzed. It was determined that the most negative factors which affect on the development of the potential of higher education in the regions are: demographic crisis, migration decline, low average monthly wages and low business activity in the region.

It was revealed that the most effective tool for eliminating the negative tendencies in the development of the potential of higher education is the creation and support the development of innovative-oriented cluster structures, the purpose of which is to ensure the effective interaction of authorities, universities, business and society for the synergistic effect in the socio-economic development of the Kirovohrad region. In addition, creation the jobs positions with high added value; support the innovation infrastructure; support small and medium business; creation the attractive infrastructure for youth; encourage business to the scientific cooperation; promotion higher education and jobs positions in the Kirovohrad region; creation the effective system of postgraduate education and training; involvement the representatives of higher education institutions in the process of branding the region; initiation a regional educational exhibition "Kirovohrad Educational" are suggested by the author.

higher education, higher education institutions, students, demographic crisis, migration decline, average monthly wages, business activity, region, competitiveness

Одержано (Received) 11.08.2020

Прорецензовано (Reviewed) 24.08.2020

Прийнято до друку (Approved) 28.09.2020